

Проф. др Драган Јовашевић
редовни професор
Правног факултета у Нишу

Прегледни научни рад
УДК:343.915:343.126

КАЖЊАВАЊЕ МАЛОЛЕТНИКА У САВРЕМЕНОМ КРИВИЧНОМ ПРАВУ

Почетком 2006. године у Србији је ступило на снагу ново малолетничко (материјално, процесно и извршно) кривично право. Србија је ту следила тенденције других европских земаља (Француска, Немачка, Хрватска), па је на посебан начин одредила статус малолетника. Донет је посебан закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. Такође је одређена посебна надлежност виших судова за поступање у кривичним предметима малолетних учинилаца кривичних дела. Предвиђена је и обавеза специјализација лица која у органима кривичног правосуђа учествују у кривичном поступку, а закон је такође предвидео и могућност изрицања посебних санкција за малолетнике.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: закон, малолетник, кривично дело, казна, кривица, затвор

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Малолетничко кривично право¹ предвиђа три основне врсте кривичних санкција које се могу изрећи од стране суда малолетним учиниоцима кривичних дела, на начин, у поступку и под условима који су предвиђени законом. То су: 1) васпитне мере, 2) казна малолетничког затвора и 3) мере безбедности. То су законом предвиђене мере друштвеног реаговања према малолетним учиниоцима кривичних дела које изричу законом одређени органи (виши суд – а до 1. јануара 2010. године окружни суд – судија за малолетнике и веће за малолетнике) у

¹ Д.Јовашевић, Малолетничко кривично право, Ниш, 2011. године, стр. 7-14.

циљу заштите друштва од криминалитета кроз васпитање, преваспитање и правилан развој малолетника.

Васпитне мере су основна врста малолетничких кривичних санкција, односно основне мере друштвене реакције на малолетнички криминалитет. Оне се изричу редовно, по правилу, уобичајено у законом предвиђеном судском поступку². Могу се изрећи свим малолетним учиниоцима кривичних дела (како млађим, тако и старијим малолетницима), а под одређеним условима и према млађим пунолетним лицима. Смисао примене ових посебних мера јесте да се малолетнику обезбеди приоритетно васпитање или тачније преваспитање (тзв. социјализација) уз што мање елемената принуде.

Увођење васпитних мера у систем кривичног права прекинуло је дугу, вишевековну кривичноправну традицију искључивог кажњавања младих деликвената и деце, истина редукованим казнама које, су иначе изричане и пунолетним (одраслим) учиниоцима кривичних дела. Тако малолетници сада престају да буду "злочинци у малом" и постају посебна категорија учинилаца кривичних дела. Супсидијарно, и то само изузетно када су испуњени законом предвиђени услови и када суд дође до уверења да се сврха малолетничких кривичних санкција не може остварити применом васпитних мера, суд може старијем малолетнику изрећи посебну врсту казне – казну малолетничког затвора. Но, ова се казна може изрећи само старијем малолетнику као учиниоцу тешког кривичног дела. Значи, казна малолетничког затвора се никада не изриче обавезно, не може се изрећи сваком малолетном лицу и не може се изрећи за свако учињено кривично дело.

КАЗНА МАЛОЛЕТНИЧКОГ ЗАТВОРА У СРБИЈИ

Иако сва савремена кривична законодавства у систему кривичних санкција предвиђају више различитих врста васпитних мера које се примењују према малолетним учиниоцима кривичних дела, тиме ипак није искључена потреба за кажњавањем малолетника³. Уосталом дуги историјски преглед развоја малолетничког кривичног права показује да су од најстаријих времена према малолетницима примењиване

² Лицу које је у моменту извршења кривичног дела било млађе од 16 година могу се изрећи само васпитне мере без обзира што је у моменту доношења одлуке имао преко 16 година (решење Окружног суда у Пожаревцу Кж. 356/98 од 2. септембра 1998. године).

³ Б.Ђукић, Д.Јовашевић, Криминалитет малолетника и мјере друштвене реакције у Републици Српској, Бања Лука, 2010. године, стр. 79-84.

различите врсте и мере казни⁴. Таква је ситуација и данас. Те казне су у почетку биле исте оне казне које су закони прописивали према пунолетним лицима као учиниоцима кривичних дела, да би се тек касније према малолетницима примењивале посебне врсте казни које су специфичне само за ову категорију учинилаца кривичних дела⁵. У систему савременог малолетничког кривичног права преовладавају два система кажњавања малолетних учинилаца кривичних дела.

Према првом систему према малолетницима се за учињено кривично дело могу изрећи казне које се иначе изричу и пунолетним лицима. При томе се "малолетнички узраст" учиниоца дела цени као олакшавајућа или као ублажавајућа околност (додуше факултативног карактера). Овакво решење данас усвајају кривична законодавства : Аустрије, Руске федерације, Шведске , Норвешке, Финске, Украјине. Но, такво решење је познавало и наше раније кривично законодавство које је било у примени до 1959. године када је новелиран Кривични законик ФНРЈ из 1951. године.

Према другом систему према малолетницима се примењују посебне врсте казне – казна малолетничког затвора. Овакво је решење данас у примени у законодавству : Србије, Црне Горе, Хрватске, Немачке, Босне и Херцеговине.

Примена казни према малолетним учиниоцима кривичних дела је оправдана, правична и логична. Наиме, и међу малолетним лицима јављају таква лица која показују висок и континуиран степен васпитне запуштености, који често, обично у дужем временском периоду, у поврату врше тешка кривична дела, често са елементима насиља, са проузрокованим тешким последицама⁶.

Тако данас бројна кривична законодавства познају у структури кривичних санкција којима се настоји постићи ефикасна, квалитетна и законита заштита и обезбеђење најзначајнијих друштвених добара и вредности и казну малолетничког затвора (као посебну врсту казне лишења слободе⁷. Истина, у теорији⁸ се могу наћи и таква схватања

⁴ Б.Цвјетко, Законска и судска политика кажњавања малолетника и млађих пунолетника казном малолетничког затвора, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2004. године, стр. 841-865.

⁵ Д.Јовашевић, Малолетничко кривично право, оп.цит. стр.173.176.

⁶ О.Перић, О кажњавању малолетника, Правни живот, Београд, број 3/1982. године, стр. 297-300.

⁷ В.Грозданић, М. Шкорић, Увод у казнено право, Опћи дио, Загреб, 2009. године, стр. 175.

⁸ Ж.Хорватић, Казнено право, Опћи дио, Загреб, 2003. године, стр. 174.

према којима постоји само једна казна затвора као врста кривичних санкција која се може јавити у више облика (форми) као што су⁹ : 1) казна затвора, 2) краткотрајна казна затвора, 3) казна дуготрајног (или доживотног) затвора и 4) казна малолетничког затвора.

Малолетнички затвор је једина врста казне у систему малолетничких кривичних санкција у Републици Србији (чл. 28-38. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица – ЗОМУКД из 2005. године). То је посебна врста казне која се састоји у одузимању слободу кретања старијем малолетном учиниоцу тежег кривичног дела за у судској одлуци одређено време и његовом смештању у одређену установу¹⁰. По форми је то казна лишења слободу који је сличан је казни затвора коју суд изриче пунолетним учиниоцима кривичних дела. Али по циљевима које треба да постигне, ова је казна веома блиска са васпитним мерама.

У Републици Србији казна малолетничког затвора је хибридна кривична санкција која је по својој форми казнена мера са израженим елементима репресије, али је по садржини, суштини и циљу који треба да оствари васпитна мера. У наше кривично право је ова казна уведена новелом Кривичног законика ФНРЈ из 1959. године (иако је и пре тога под одређеним условима било могуће кажњавање чак и млађег малолетника). Ова казна се може изрећи ако су испуњени законом предвиђени кумулативни услови (члан 28. ЗОМУКД). То су следећи услови¹¹: 1) да је учинилац кривичног дела старији малолетник¹² тј. лице које је у време извршења кривичног дела навршило шеснаест година, а није навршило осамнаест година, 2) да је малолетник учинио кривично дело за које је у закону прописана казна затвора тежа од пет година, 3) да је малолетник извршио кривично дело са високим степеном кривице. То је степен кривице изнад уобичајеног, нормалног, просечног степена свесне и вољне управљености учиниоца према извршеном кривичном делу. Да ли постоји висок степен кривице старијег малолетника, представља фактичко питање које судско веће мора да реши у сваком конкретном случају¹³. Тако висок степен кривице не

⁹ Љ.Селиншек, Казенско право, Љубљана, 2007. године, стр.264-266.

¹⁰ З. Стојановић, О. Перић, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Црне Горе са објашњењем, Београд, 1996. године, стр. 51-55.

¹¹ Д.Јовашевић, Малолетно кривично законодавство и савремене тенденције кривичнопоравен репресије, Зборник радова, Савремене тенденције кривичноправне репресије као инструмент сузбијања криминалитета, Бијељина, 2010. године, стр. 167-2010.

¹² Н. Рицијаш, Обилежја малолетника који извршавају казну малолетничког затвора, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/2005. године, стр. 89-105.

¹³ Битно смањење урачунљивости у време извршења кривичног дела искључује постојање високог степена кривице као једног од услова за изрцање казне

постоји у случају ако је у конкретном случају остварен неки од субјективних основа за ублажавање казне (нпр. битно смањена урачунљивост) и 4) да је суд дошао до уверења да због природе и тежине учињеног кривичног дела и високог степена кривице није оправдано изрећи васпитну меру¹⁴. Тежина кривичног дела значи постојање јачег обима и већег интензитета повреде (а изузетно и конкретног угрожавања) заштићеног добра. То указује на обим и интензитет последице кривичног дела. Али, ову околност треба ценити и у склопу врсте нападнутог добра и потребе друштва да обезбеди његову ефикасну и квалитетну заштиту што указује на природу кривичног дела. У судској пракси је спорно¹⁵ како треба тумачити овај услов у случају "покушаног кривичног дела (када последица дела по природи овог института изостаје).

Овај услов указује на изузетан карактер примене казне малолетничког затвора чак и у случају када су испуњени законом предвиђени услови. За изрицање казне малолетничког затвора потребна је и оцена суда, заснована на изведеним личним и материјалним изворима доказа, да у конкретном случају не би било оправдано изрећи васпитну меру¹⁶. Значи, малолетнички затвор је казна супсидијарног карактера чија је примена увек факултативна. Када су исуњени законом предвиђени услови, суд старијем малолетнику одмерава казну малолетничког затвора¹⁷ у границама законом прописане казне за учињено кривично дело имајући у виду сврху малолетничког затвора и узимајући у обзир све околности (олакшавајуће и отежавајуће), а нарочито : 1) степен зрелости малолетника и 2) време које је потребно за његово васпитавање и стручно оспособљавање (члан 30. ЗОМУКД). При томе суд не може изрећи казну малолетничког затвора у трајању дужем од

малолетничког затвора (решење Врховног суда Србије Кжм. 72/95 од 22. августа 1995. године).

¹⁴ При опредељењу да изрекне казну малолетничког затвора уместо васпитне заводске мере, суд треба да цени објективне услове за изрицање, тешке последице дела, висок степен кривице, личност малолетника, његов ранији живот и побуде из којих је дело извршио (пресуда Врховног суда Србије Кжм. 42/2000 од 5. септембра 2000. године); При одлучивању о изрицању казне малолетничког затвора и њене висине малолетнику који је навршио 16 година за нова кривична дела цениће се и чињеница да је он пре тога као млађи малолетник извршио кривична дела силовања, дрске крађе и преваре (пресуда Врховног суда Србије Кжм. 17/2003 од 4. новембра 2003. године).

¹⁵ З. Стојановић, Кривично право, Општи део, оп.цит. стр. 354.

¹⁶ Тешке последице дела као један од услова за изрицање казне малолетничког затвора не произилазе искључиво из таквих последица које су настале за оштећеног и његову имовину, већ и из остварених околности које им дају такав карактер (решење Врховног суда Србије Кжм. 20/94 од 27. маја 1994. године).

¹⁷ Б.Вучковић, В.Вучковић, Кривичне санкције у Кривичном законнику Црне Горе, Правна Ријеч, Бања Лука, број 19/2009. године, стр. 172-175.

прописане казне за учињено кривично дело, али он при томе није везан за најмању меру прописане казне (за посебни минимум)¹⁸.

КАЗНА МАЛОЛЕТНИЧКОГ ЗАТВОРА У УПОРЕДНИМ ЗАКОНОДАВСТВИМА

Готово сва савремена кривична законодавства у систему кривичноправних мера реаговања на криминалитет, предвиђају и посебне врсте казни које се примењују према малолетним учиниоцима тешких кривичних дела. И њихова примена се у великој мери наслања на стандарде утврђене међународноправним актима (донетим у оквиру и под окриљем универзалне организације - Организације уједињених нација или регионалне организације - Савета Европе). У том смислу ћемо анализирати примену казни (у првом реду казне малолетничког затвора) према малолетним учиниоцима кривичних дела у више савремених кривичним закон(ик)а.

Аустрија

У Аустрији је положај малолетника у кривичном праву уређен одредбама посебног закона – Закона о малолетницима¹⁹ из 1988. године. Као малолетници у смислу овог закона сматрају се лица која су у време извршења кривичног дела била у узрасту од четрнаест до осамнаест година (члан 1. Закона). Такав малолетник је по правилу одговоран за учињен кривично дело осим ако из одређених разлога он није довољно зрео да увиди недопуштеност (противправност) свог дела и да према свом расуђивању поступа. Према овим учиниоцима се и у аустријском кривичном праву²⁰ изричу исте казне које су иначе прописане у закону за пунолетна лица као учиниоце кривичних дела. При томе се узраст малолетства сматра основом за блаже кажњавање таквих лица (факултативна ублажавајућа околност).

Наиме, према малолетним лицима узраста од шеснаест година у време извршења кривичног дела се уместо казне доживотног затвора или казне затвора у трајању од десет до двадесет година може изрећи казна затвора у трајању од једне до петнаест година (члан 5. став 2. тачка а. Закона). Ако се пак ради о извршењу кривичног дела за које је у закону прописана казна затвора од десет до двадесет година, тада се

¹⁸ Д. Јовашевић, Кривичне санкције за малолетнике у новом кривичном праву Републике Србије, Безбедност, Београд, број 5/2006. године, стр. 689-711.

¹⁹ Jugendgerichtsgesetz – JGG, Bundesgesetzblatt (BGBl) No. 599/1988.

²⁰ J.Kimmel, Oesterreiches Jugendstrafrecht, Wien, 1954. године, стр.78-83.

малолетнику за исто дело може изрећи казна затвора од шест месеци до десет година (члан 5. став 3. Закона). Законом је даље прописано да се максимуми прописаних казни затвора малолетном учиниоцу таквог кривичног дела при изрицању смањују на половину, при чему суд није везан за минимум прописане казне за то дело.

Босна и Херцеговина

Кривично право Републике Босне и Херцеговине у структури кривичних санкција, предвиђа посебне малолетничке кривичне санкције²¹ које се изричу малолетним учиниоцима кривичних дела²². То су : 1) васпитне мере и 2) казна малолетничког затвора, а под одређеним условима и мере безбедности.

Казна малолетничког затвора је једина врста казне коју познаје кривично право Босне и Херцеговине. Ова се казна у смислу члана 95. КЗ БИХ, члана 99. КЗ ФБИХ, члана 99. КЗ БД БИХ, односно члана 50. Закона о заштити и поступању са децом и малолетницима у кривичном поступку Републике Српске изриче на време од једне до десет година старијем малолетном лицу које је учинило кривично дело за које је прописана казна затвора преко пет година, а због тешких последица учињеног дела и високог степена кривице није оправдано изрицање васпитних мера²³. У Републици Српској се казна малолетничког затвора изриче са трајањем од једне до пет година, при чему се ова казна може изрећи и до десет година у случају : 1) када старији малолетник изврши кривично дело за које је прописана казна дуготрајног затвора и 2) када старији малолетник изврши у стицају најмање два кривична дела за која је прописана казна затвора тежа од десет година.

Казахстан

Кривични законик Републике Казахстан из 1997. године са изменама и допунама из 2004. године²⁴ (као и сва савремена кривична

²¹ Љ.Митровић, Кривичне санкције према малолетницима у Закону о заштити и поступању са децом и малолетницима у кривичном поступку Републике Српске, Ревизија за криминологију и кривично право, Београд, број 2/2009. године, стр. 121-139.

²² Х. Сијерчић Чолић, Малолетничко кривично правосуђе и малолетничка деликвенција у Босни и Херцеговини, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, 2002. године, стр. 351-367.

²³ Д.Јовашевић, Љ.Митровић, Извршење казне затвора у Босни и Херцеговини са посебним освртом на извршење у Републици Српској, Правна ријеч, Бања Лука, број 19/2009. године, стр. 283-311.

²⁴ Criminal code of the Republic of Kazakhstan – Law No. 167 of 16. July 1997. and Law No. 10 of 9. December 2004.

законодавства која су настала на темељима ранијег социјалистичког совјетског кривичног законодавства) у систему кривичних санкција предвиђа више врста казни као мера друштвене реакције на криминалитет малолетника. Претпоставка за кажњавање је и овде узраст малолетника од навршених шеснаест година у време извршења кривичног дела. Изузетно од овог правила, кривична одговорност се може стећи и са навршених четрнаест година (а тиме и могућност кажњавања) под условом да такав малолетник учини у закону таксативно наведена кривична дела као што су : убиство; силовање; принудни акти сексуалног карактера; отмица; крађа; изнуда; намерно уништење или оштећење имовине под отежавајућим околностима и тероризам (члан 15. став 2. Кривичног законика).

Члан 79. Кривичног законика Републике Казахстан прописује чак шест врста различитих казни које се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела. То су : 1) новчана казна – ова имовинска казна се може изрећи малолетнику само у случају ако има сопствене приходе или имовину из које се она може наплатити. Изриче се у износу од 10 до 500 месечних износа у Републици и то у периоду од две седмице до шест месеци, 2) забрана учествовања у одређеним активностима у периоду од једне до две године, 3) рад у јавном интересу – казна у виду обављања одређеног друштвено корисног рада у интересу заједнице у трајању од 40 до 160 часова рада и то у време и на начин како се не би ометао рад или образовање малолетника, 4) поправни рад у трајању до једне године, али само ако се ради о малолетнику који је старији од 16 година, 5) ограничење слободе (арест) у виду смештаја малолетника у одређену установу у трајању од једне до две године и 6) малолетнички затвор.

Казна малолетничког затвора се састоји у одузимању слободе кретања у трајању до десет година, а изузетно и до дванаест година у случају да се ради о извршењу кривичног дела убиства под отежавајућим околностима (што представља фактичко питање које суд утврђује у сваком конкретном случају) или ако у стицају изврши два или више кривичних дела. При изрицању казне малолетничког затвора закон је поставио једно ограничење. Тако се ова казна не може изрећи примарном учиниоцу кривичног дела узраста од 14 до 18 година (лицу које је први пут извршило кривично дело мале тежине – кривично дело за које је у закону прописана казна затвора до две године – члан 10. став 2. Кривичног законика). Слично ограничење постоји и за малолетника узраста од 14 до 16 година ако је по први пут извршио кривично дело средње тежине (кривично дело за које је у закону прописана казна затвора до пет година).

Мађарска

Мађарски кривични законик²⁵ из 1978. године са изменама и допунама до 2005. године, у глави седам, у одредби члана 108. прописује да је сврха кажњавања малолетника првенствено у правилном васпитању малолетника да би постао користан члан друштва у случајевима када се таква сврха не може остварити применом вапситних мера. Као најтеже врсте кривичних санкција које се уопште могу изрећи малолетном учиниоцу кривичног дела предвиђено је више врста казни. То су :

1) малолетнички затвор (члан 110. Кривичног законика) – одузимање слободе кретања малолетника који је навршио шеснаест година у време извршења кривичног дела у трајању од најмање месец дана до десет година, односно изузетно до петнаест година у случају када се ради о извршењу кривичног дела за које је прописана казна доживотног затвора. У овом другом случају се малолетнику који није навршио шеснаест година у време извршења кривичног дела ипак не може изрећи казна у трајању до петнаест година. Овако одмерена казна малолетничког затвора се у смислу члана 111. Кривичног законика извршава у посебној установи за малолетнике. Но, осуђени малолетник се може и условно отпустити од даљег издржавања казне затвора (члан 112. Кривичног законика) под условом да је издржао најмање трећину изречене казне затвора,

2) друштвено користан рад – члан 113. Кривичног законика се као посебна врста казне изриче малолетном учиниоцу кривичног дела који је навршио осамнаест година у време правноснажности донете судске одлуке,

3) новчана казна (члан 114. Кривичног законика) се изриче малолетнику ако има сопствени приход или имовину и

4) забрана обављања одређених јавних послова (члан 115. Кривичног законика) – споредна казна која се изриче супсидијарно само у случају ако је малолетнику за учињено кривично дело изречена казна лишења слободе у трајању дужем од једне године. Применом ове казне малолетнику се забрањује обављање одређеног у судској одлуци назначеног јавног посла.

²⁵ Закон IV о Кривичном закону из 1978. године са изменама и допунама Закона II из 2003. године, Будапест, 2003. године

Македонија

Ново Кривично право Републике Македоније²⁶ после доношења посебног Закона за малолетничку правду из јула 2007. године разликује следеће кривичне санкције које се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела. То су (члан 28.): 1) васпитне мере, 2) казне, 3) мере безбедности (забрану управљања моторним возилом и протеривање странца из земље)²⁷ и 4) конфискација имовине и имовинске користи.

Најтеже врсте кривичних санкције које се уопште могу изрећи старијем малолетном учиниоцу кривичног дела јесу казне. Закон за малолетничку правду предвиђа три врсте казни које се могу изрећи овим лицима. То су :

1) казна малолетничког затвора у трајању од једне до десет година (члан 44.). Ова казна лишења слободе у одређеном трајању је једина специфична врста казне која се изриче малолетном учиниоцу кривичног дела у овој Републици. Она се, наиме, изриче кривично одговорном старијем малолетнику који је извршио кривично дело за које је у закону прописана казна затвора преко пет година, ако су остварене теже последице дела, а на страни учиниоца постоји висок степен кривице тако да није оправдано изећи васпитну меру. За изрицање ове казне потребно је испуњење пет кумулативних услова. То су : а) да се ради о старијем малолетнику, б) да је такав малолетник кривично одговоран у време извршења кривичног дела – то значи да је урачунљив и вин, в) да је извршио кривично дело за које је у закону прописана казна затвора преко пет година, г) да су остварене теже последице учињеног кривичног дела и д) да на страни учиниоца постоји висок степен кривице тако да према оцени суда није оправдано таквом лицу изрећи васпитну меру,

²⁶ Службен весник на Република Македоније број 87/2007,103/2008, 161/2008 и 145/2010.

²⁷ Забрана управљања моторним возилом одређене врсте или категорије под условима из Кривичног законика Републике Македоније. Ово је иначе посебна врста мера безбедности предвиђена у члану 67. Кривичног законика. Она се изричу учиниоцу кривичног дела против безбедности јавног саобраћаја у трајању од три месеца до пет година (Г. Марјановик, Македонско кривично право, Општ дел, оп.цит. стр. 355-359). Протеривање странца из земље под условима из Кривичног законика. И овде се ради о мери безбедности која је предвиђена у члану 69. Кривичног законика. Она се изриче странцу у трајању од једне до десет година или заувек ако је на територији ове Републике извршио кривично дело, а побуде из који је дело учињено, начин извршења дела и друге околности указују на непожељност даљег боравка таквог лица у овој држави.

2) новчана казна у дневним износима од једног до 120 износа (дневна глоба) (члан 47. Закона) – ова имовинска казна се изриче када је малолетник учинио кривично дело из користољубља за које је прописана казна затвора од најмање три године. Дакле, два су кумулативна услова законом прописана за изрицање ове казне. То су : а) врста и природа учињеног кривичног дела – дело треба да је учињено из посебне врсте побуде – користољубља (пожуде за непотребним и прекомерним увећањем имовине које није оправдано егзистенцијалним потребама и б) тежина учињеног кривичног дела – треба да се ради о кривичном делу за које је у закону прописана казна затвора од најмање три године или тежа казна и

3) конфискација (заплена) имовине и имовинске користи – одузимање покретне и непокретне имовине која је прибављена кривичним делом на начин, под условима и у поступку који су одређени законом (члан 97. Кривичног законика).

Немачка

У Немачкој, Закон о малолетничком правосуђу (из 1974. године са изменама до 2008. године)²⁸ који се примењује на лица израста од 14 до 21 године (члан 1. став 1. Закона) предвиђа три врсте малолетничких кривичних санкција²⁹. То су : 1) васпитне мере, 2) дисциплинске мере и 3) казна за малолетнике³⁰.

Најтежа врста малолетничких кривичних санкција је казна лишења слободе за малолетнике (члан 17. Закона). Ова се казна лишења слободе састоји у смештају малолетног учиниоца кривичног дела у посебну установу када због склоности које је он показао приликом извршења кривичног дела мере појачаног надзора и дисциплинске мере нису довољне за његово надзирање или уколико је таква казна оправдана с обзиром на озбиљан степен кривице таквог лица. Ова се казна изриче у трајању од шест месеци од пет година, а само изузетно у трајању до десет година у случају ако је малолетник учинио теже кривично дело за које је у закону запређена казна затвора преко десет година (члан 18. Закона). При томе је закон изричито одредио да се ова казна одмерава малолетнику тако да се омогући остваривање жељене сврхе која се састоји у његовом појачаном надзору од стране за то овлашћених посебних државних органа.

²⁸ Више: Д. Павловић, Закон о малолетничком правосуђу, Београд, 1997. године.

²⁹ Jugendgerichtsgesetz (JGG) – Bundesgesetzblatt (BGBl) p. 3427, sa poslednjim izmenama i dopunama od 8. jula 2008. godine Bundesgesetzblatt (BGBl) p. 1212

³⁰ A.K. Cohen, Kriminelle Jugend, Hamburg, 1961. godine, str. 118-136.

Норвешка

Кривични законик Краљевине Норвешке³¹ из 1902. године са више измена и допуна до 2005. године у члану 46. одређује да се као малолетник сматра лице које је у време извршења кривичног дела навршило петнаест година, али још увек није навршило осамнаест година. Према овим лицима се изриче иста казна која је иначе у закону прописана за пунолетне учиниоце кривичног дела.

Дакле, и малолетним учиниоцима кривичних дела се по правилу изриче прописана казна затвора у трајању од 14 дана до 15 година (члан 17. став 1. тачка а. Кривичног законика) при чему је према овим лицима искључена примена најтеже казне – казне дуготрајног затвора до 21 године (осим ако се ради о најтежим кривичним делима као што су дела против независности и безбедности државе из главе осам, дела против уставног уређења и државне власти из главе девет, дела против службене дужности из главе једанаест, дела против јавне безбедности из главе четрнаест и дела против живота и тела из главе двадесет друге). При одмеравању казне малолетнику се узраст узима као ублажавајућа околност, па се прописана казна може у конкретном случају ублажити по врсти или мери када се уместо прописане казне затвора таквом лицу могу изрећи новчана казна (члан 26а. Кривичног законика) или казна рада у јавном интересу (члан 28а. Кривичног законика).

Руска федерација

Кривични законик Руске федерације³² у глави 14. предвиђа две врсте кривичних санкција које се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела. То су : 1) казне и 2) васпитне мере принудног карактера.

Наиме, према малолетницима као учиниоцима кривичних дела се може изрећи чак шест врста различитих казни (што представља изузетно решење у савременом малолетничком кривичном праву). Тако у смислу члана 88. Кривичног законика Руске Федерације малолетном учиниоцу кривичног дела могу изрећи следеће казне³³:

³¹ The General Civil Penal Code of the Kingdom of Norway, Act No. 10. of 22. May 1902. and Act No. 131. of 21. December 2005.

³² И. Федосова, Т. Скуратова, Уголовниј кодекс Россијској федерацији, оп.цит. стр.64-65.

³³ А.И.Парога, Г.А.Есаков, А.И.Чучаев, В.П.Степалин, Уголовное право России, Части

1) новчана казна (штраф) ако су испуњена два услова : а) ако се са тим сагласи родитељ или законски заступник малолетника и б) ако малолетно лице располаже самостално својом зарадом или имовином која се може наплатити. У том случају се малолетном учиниоцу кривичног дела може изрећи ова имовинска казна у износу од 1.000 до 50.000 рубаља или сразмерно висини зарађене плате или других прихода у периоду од две недеље до шест месеци,

2) лишење права на бављење одређеном делатношћу у државним органима, органима локалне (месне) самоуправе или друге професионалне службе у трајању од једне до пет година,

3) обавезни рад у слободно време трајању од 40 до 160 сати уз следећа ограничења : а) за лица узраста до 15 година ова казна може да траје највише два сата током дана и б) за лица у узрасту од 15 до 16 година највише до три сата током дана,

4) поправни рад – у трајању до једне године,

5) изолација (арест) – која се може изрећи само малолетнику који је узраста од шеснаест година у трајању од једног до четири месеца и

6) лишење слободe у одређеном трајању до шест година, осим у случају извршења тежег кривичног дела када лишење слободe може да траје до десет година³⁴.

Словенија

Казенски законик Републике Словеније³⁵ предвиђа посебне врсте кривичних санкција за малолетнике који учине кривично дело у узрасту од 14 до 18 година живота. То су : 1) васпитне мере, 2) новчана казна и 3) казна малолетничког затвора. У оквиру казни, учиниоцу кривичног дела који је навршио 16 година (старији малолетник) се могу изрећи две врсте казни. То су : а) новчана казна и б) казна затвора³⁶.

обшаја и особенаја, Курс лекциј, Проспект, Москва, 2007. године, стр.182-185.

³⁴ А.И.Парога, Уголовное право России, Обшаја част, 2-е издание, Ексмо, Москва, 2008. године, стр. 428-433.

³⁵ Нови Казенски законик Републике Словеније је донет маја 2008. године, а ступио је на снагу 1. новембра исте године. Текст закона је објављен у Урадном лицу Републике Словеније број 58/2008. Иако се ради о потпуно новом, систематизованом зборнику кривичноправних норми, он је задржао на снази одредбе ранијег Кривичног законика које се односе на положај малолетника као учинилаца кривичних дела.

³⁶ Д.Корошец, Предлог најновијег словенског Кривичног законика са посебним

Старијем малолетнику се тако може изрећи новчана казна (члан 88. Кривичног законика) ако је учињено кривично дело за које је прописана казна затвора до пет година или новчана казна. У том случају се изриче новчана казна у дневним износима од два до 180 дневних износа, односно у распону од 10.000 до 1.500.000 толара.

Казна малолетничког затвора³⁷ је најтежа врста кривичне санкције која се може изрећи старијем малолетном учиниоцу кривичног дела које учини кривично дело за које је прописана казна затвора од пет година или тежа казна, а због природе и тежине учињеног дела односно високог степена кривичне одговорности не би било оправдано изрећи неку од васпитних мера³⁸.

Украјина

Нови Кривични законик Украјине³⁹ из 2001. године са изменама и допунама из 2009. године такође у систему кривичних санкција које стоје надлежним државним органима у супротстављању криминалитета малолетника предвиђа казне. Но, за примену казне је према овим законским решењима потребно постојање кривичне одговорности на страни малолетног учиниоца кривичног дела, а она се тиче са навршених шеснаест година (члан 22. став 1. Кривичног законика Републике Украјине - КЗ РУ). Само изузетно, кривичну одговорност може да стекне и малолетник узраста од четрнаест година ако је извршио следећа кривична дела : убиство; покушај убиства; напад на судију, судију поротника, војно лице или адвоката; тешку телесну повреду; саботажу, тероризам; узимање талаца; силовање; хулиганство; оштећење важних привредних објеката, магистралних гасовода и нафтовода и то ако је дело извршено при отежавајућим околностима.

Члан 94. Кривичног законика Републике Украјине предвиђа следеће казне за малолетнике. То су⁴⁰ :

освртом на децу и малолетнике као починитеље кривичних дела, Ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1/2008. године, стр. 101-110.

³⁷ М. Бергант, Словенски младостници на криви поти, Љубљана, 1973. године, стр. 69-83.

³⁸ Казенски законик, Урадни лист Републике Словеније број : 63/94, 70/94, 23/99, 40/2004 и 95/2004.

³⁹ Criminal code of the Ukraine, Verkhovna rada Ukrajini No. 25-26/2001 and No. 20/2009.

⁴⁰ М.И.Коржанскиј, Популарниј коментар Криминолног кодексу, Киев, 1997. године, стр.34

1) новчана казна (члан 99. Кривичног законика) – може се изрећи само малолетнику који има сопствене финансије или имовину. У том случају ова имовинска казна се може одредити у висини до 500 минималних износа у Републици,

2) рад у јавном интересу (члан 100. Кривичног законика) - "служба за грађане" се може изрећи у трајању од два часа дневно и то у периоду од 30 до 120 часова. Ова се казна може изрећи само старијем малолетнику (лицу узраста од 16 до 18 година). Она се састоји у обављању одређеног посла или у пружању услуга грађанима од стране осуђеног малолетника у слободно време у трајању од два месеца до једне године,

3) поправни рад (члан 101. Кривичног законика) се састоји у изолацији малолетника у специјалној установи за малолетнике у трајању од 15 до 45 дана,

4) ограничење слободе (члан 102. Кривичног законика) се састоји у одузимању слободе малолетника у трајању од шест месеци до десет година. Но, ова се казна не може изрећи примарном учиниоцу и

5) малолетнички затвор – најтежа врста малолетничке кривичне санкције која се састоји у одузимању слободе кретања малолетнику за одређено време и то у трајању до десет година (члан 102. Кривичног законика). Изузетно се ова казна може изрећи и у трајању до петнаест година. Закон је поставио и одређена правила за одмеравање ове казне, па се тако ова казна може изрећи у следећим распонима и то : а) до две године – ако је малолетник извршио кривично дело мале тежине (то је кривично дело за које је у закону прописана казна затвора која не прелази две године – члан 12. став 2. Кривичног законика), б) до четири године - ако је малолетник извршио кривично дело средње тежине (то је кривично дело за које је у закону прописана казна затвора која не прелази пет година – члан 12. став 3. Кривичног законика), в) до седам година – ако је малолетник извршио тешко кривично дело (то је кривично дело за које је у закону прописана казна затвора која не прелази десет година – члан 12. став 4. Кривичног законика), г) до десет година – ако је малолетник извршио посебно тешко кривично дело (то је кривично дело за које је у закону прописана казна затвора која прелази десет година – члан 12. став 5. Кривичног законика) и д) до петнаест година – ако је малолетник извршио посебно тешко кривично дело које укључује убиство.

Финска

Положај малолетних учинилаца кривичних дела и и друштвена реакција на ову врсту криминалитета је у Републици Финској уређена одредбама Закона о младим преступницима⁴¹ из 1940. године, Експерименталног закона о малолетничкој казни⁴² из 1996. године и Закона о малолетничкој казни⁴³ из 2004. године. Овим законским решењима је одређено да се кривична одговорност малолетника (а тиме и могућност њиховог кажњавања) стиче са навршених 15 година живота у време извршења кривичног дела при чему се узраст од 15 до 17 година узима као олакшавајућа околност од значаја приликом одмеравања казне у конкретном случају.

Посебна врста казне – малолетничка казна је у финско кривично право уведена релативно касно – тек 1996. године. Ова се казна изриче малолетнику који је учинио кривично дело у узрасту од 15 до 18 година под условом да тежина учињеног дела, потреба малолетника за рехабилитацијом и његова способност социјалне адаптације указују да је примена ове најтеже кривичне санкције према њему оправдана. Ова се казна састоји из два дела. То су: а) посебне обавезе малолетника – оне се састоје у обавези малолетника да обавља одређени рад без накнаде у трајању од десет до шездесет часова. На овај начин се обављање различитиух послова и извршавање постављених задатака од стране малолетника омогућава да се унапреди његово социјално прилагођавање и осећај одговорности и б) надзор над малолетником, његовим животом и радом у трајању од четири месеца до једне године са циљем пружања подршке и усмеравања малолетника. Овај надзор спроводи посебна служба за надзор у сарадњи са надлежним центром за социјални рад.

Хрватска

У Републици Хрватској је малолетничко кривично право издвојено из општег кривичног права. Његов је основни извор Закон о судовима за младеж из јула 2011. године⁴⁴. Овај закон предвиђа следеће малолетничке кривичне санкције : 1) васпитне (одгојне) мере, 2) казну

⁴¹ Young Offenders Act No. 262/1940.

⁴² Experimental Juvenile Punishment Act No. 1058/1996.

⁴³ Government regulation on juvenile punishment No. 1284/2004 and Juvenile Punishment Act No.1196/2004.

⁴⁴ Народне новине Републике Хрватске број 84/2011. Закон је ступио на снагу 1. септембра 2011. године. Више : Ж. Хорватић, Казнено право, Опћи дио, Загреб, 2003. године, стр. 245-249.

малолетничког затвора и 3) све мере безбедности осим мере забране обављања звања, делатности или дужности из члана 77. Казненог закона.

Казна малолетничког затвора (члан 24.) је најтежа малолетничка кривична санкција која се може изрећи само старијем малолетнику у трајању од шест месеци до пет (а само изузетно до десет) година који је извршио кривично дело за које је у закону прописана казна затвора од три године или тежа казна ако с обзиром на природу и тежину учињеног дела и висок степен кривице учиниоца није оправдано таквом лицу изрећи неку од васпитних мера⁴⁵. Изузетно се ова казна може изрећи у трајању до десет година у два случаја : а) ако се ради о кривичном делу за које је у закону прописана казан дуготрајног затвора и б) ако се ради о стицају најмање два кривична дела за која је у закону прописана казна затвора од десет година или тежа казна.

Но, Закон о судовима за младеж⁴⁶ предвиђа и могућност условног одлагања за време од једне до три године (време прокушавања) изрицања казне малолетничког затвора. Но, по протеклу рока од једне године од почетка трајања времена проверавања суд може дефинитивно да одустане од изрицања казне малолетничког затвора ако се на основу нових чињеница саопштених од стране центра за социјални рад увери да малолетник неће даље чинити кривична дела⁴⁷. Овакво је решење могуће ако суд дође до уверења да је малолетник крив за учињено кривично дело, па се самим изрицањем кривиде и претњом накнадног изрицања казне може постићи његово одвраћање од поновног извршења других кривичних дела. Суд је и у овом случају обавезан да изрекне таквом лицу васпитну меру појачаног надзора или једну или више посебних обавеза.

Црна Гора

Нови Кривични законик Републике Црне Горе⁴⁸ предвиђа више кривичних санкција које се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела (лица узраста од 14 до 18 година у време извршења

⁴⁵ А. Царић, Камо иде хрватско малолетничко казнено законодавство, Зборник Правног факултета у Сплиту, Сплит, број 4/2010. године, стр. 779-820.

⁴⁶ А. Царић, Закон о судовима за младеж и одредбе о малолетницима у Закону о прекршајима са коментаторским биљешкама, повезницама и судском праксом, Загреб, 2004. године, стр. 89-102.

⁴⁷ И. Ковчо, Извршење малолетничких кривичних санкција, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1999. године, стр. 685-691.

⁴⁸ Службени лист Републике Црне Горе број 70/2003.

кривичног дела – члан 81. КЗ РЦГ) које се деле на⁴⁹ : 1) васпитне мере и 2) казну малолетничког затвора, односно изузетно и мере безбедности.

Најтежа врста малолетничких кривичних санкција које се уопште могу изрећи према Кривичном закону Републике Црне Горе јесте казна малолетничког затвора (чл. 100-105. КЗ РЦГ). Ова се казна може изрећи у трајању од шест месеци до осам година (а само изузетно и до десет година) само старијем малолетнику који је извршио кривично дело за које је у закону прописана казна затвора преко пет година под условом да због високог степена кривице учиниоца и тежине учињеног кривичног дела не би било оправдано изрећи неку од васпитних мера.

Шведска

Кривични законик Краљевине Шведске⁵⁰ из 1962. године у поглављу 29. које се односи на одмеравање казне говори и о кажњавању малолетних учинилаца кривичних дела. При томе сам закон не прави разлику у кажњавању с обзиром на узраст учиниоца кривичног дела што значи да се и према малолетницима примењују исте казне које су у закону прописане и за пунолетна лица.

У члану 6. поглавља првог Кривични законик одређује да се као малолетници сматрају лица која су у време извршења кривичног дела навршила петнаест година живота, а нису навршила осамнаест година. Таквом се учиниоцу кривичног дела може изрећи казна затвора ако у конкретном случају није могуће изрећи васпитну меру упућивања у затворену установу за бригу о малолетницима (sentence to closed juvenile care), а узраст учиниоца у време суђења или неке друге околности указују на оправданост примене управо ове најтеже казне. Малолетнику се у том случају изриче у закону прописана казна за учињено кривично дело, али се она може и ублажити (члан 7. поглавља 27).

ЗАКЉУЧАК

Следећи стандарде садржане у низу универзалних и регионалних међународних докумената донетих у последње време (који су настали под окриљем Конвенције о правима детета), Република Србија је 2005.

⁴⁹ Љ. Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, Коментар Кривичног законика Црне Горе, Цетиње, 2004. године, стр.207-241.

⁵⁰ N.Bishop, The Swedish Penal Code from 1962. and 1999.

године донела посебан Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. Тако је свеобухватно у једном законском тексту у целини уређен (материјални, процесни и извршни) правни положај малолетника као учиница кривичних дела, односно малолетника као жртава кривичних дела. У том циљу наша држава је извршила кодификацију малолетничког кривичног права на сличан начин као што су то учиниле и друге европске државе последњих година : Француска, Немачка, Хрватска, Македонија, Босна и Херцеговина и др.

Малолетничко кривично право, не само наше државе. већ и право низа савремених држава предвиђа две основне врсте малолетничких кривичних санкција. То су: а) васпитне мере и б) казна малолетничког затвора. То су законом предвиђене мере друштвеног реаговања према малолетним учиниоцима кривичних дела које изричу законом одређени судски органи у циљу заштите друштва од криминалитета кроз васпитање, преваспитање и правилан развој малолетника. Супсидијарно, уместо васпитних мера појединим малолетним лицима (старијим) и то само изузетно када су испуњени законом предвиђени услови и када суд дође до уверења да се сврха малолетничких кривичних санкција не може остварити применом васпитних мера, суд може старијем малолетнику изрећи посебну врсту казне – казну малолетничког затвора. Ово је изузетна мера коју примењују судови према старијим малолетницима као учиниоцима тешких (углавном насилничких, имовинских или крвних) кривичних дела, са високим степеном кривице.

Prof. Dragan Jovašević,
Faculty of Law Niš

PUNISHING TO JUVENILE IN MODERN CRIMINAL LAW

All material (corporeal), processing and executive provisions related to criminal law in Republic of Serbia about juveniles are, in the new Law about juvenile comitters and criminal law protection of juveniles from 2006. January 1st (LAJCCA), conjoint in one place. That is how the juvenile criminal law has been created. It is characterized as follows: 1) principally, inquest of the juvenile injurers guilt is excluded, 2) among criminal sanctions towards juvenile injurers the priority belongs to the educable

provisions comparing to the punishment that presents the exception expressed in juvenile jail implementation. By the way of exception with the juvenile jail can be punished only the older juvenile if he committed a crime for which the proposed punishment is over five years, if he is sufficiently mentally mature that he can understand importance of that crime and he control his acts and if the consequences of the committed crime are that grand, and the extent of guilt that high when the application of educative provisions wouldn't be justified, 3) in the criminal proceeding towards juveniles, prosecution and juridical apparatus have wide authority in terms of starting, processing and terminating the proceeding. Those authorities consist of discrete rights to withdraw prosecution no matter what is the committed crime, if it is considered that it would be useful in terms of education and reeducation of the juvenile delinquent. The principle of utility has the priority than the principle of objectiveness. The court mandates consist of not only a wide scale of optional means and provisions, but of possibility to replace already delivered verdict with some other more convenient provision, if it is required by the specific situation and 4) in juridical system of the Republic of Serbia there are special jurisdictional bodies for struggle against juvenile criminality: special departments for juvenile delinquency in internal affairs agencies, a prosecuting attorney for juveniles and special juvenile council i.e. the juvenile court that supervises the whole criminal proceeding against any juvenile delinquent. The new juvenile criminal law anticipates two basic types of the juvenile criminal sanctions. These are: 1) the educational measures and 2) the juvenile prison. They are legally anticipated measures of the social reaction towards the juvenile committers of the crime activities that are sentenced the legally determined organs in aim to protect the society from the criminality through the education, reeducation and proper development of the juvenile. In this paper the author has analysed application of juvenile prison against juvenile perpetrators of crimes in new juvenile criminal law of Republic of Serbia and comparative law with theoretical, practical and comparative law aspects.

KEY WORDS: *code, juvenile, crime, penalty, liability, prison*